

ANNALES SCIENTIA POLITICA

VOLUME 6, NUMBER 2, 2017

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 6, No. 2, 2017

NOVOTNÝ, R. – IVANKOVÁ, V.: Development of Global Environmental Policy – Research and Practice. *Annales Scientia Politica*, Vol. 6, No. 2 (2017), pp. 97 – 107.

ROMAN NOVOTNÝ – VIERA IVANKOVÁ

Roman Novotný
Department of Environmental Management
Faculty of Management
University of Prešov
Slovak Republic
Email: roman.novotny@smail.unipo.sk

Viera Ivanková
Department of Economics and Economy
Faculty of Management
University of Prešov
Slovak Republic
Email: viera.ivankova@smail.unipo.sk

Abstract:

The aim of this article is to give an overview of global environmental problems, outline the ways in which countries and people have tried to solve them and present some of the most important aspects of global environmental policy as part of its development. The influence that international relations scholars and global environmental policy scientists can have on policy-makers is also solved, with a primary focus on diffuse influence. Political and scientific measures and international regimes that have tried to solve certain environmental problems or tried to find a compromise between these measures are also mentioned.

Keywords:

Global environmental policy, Global policy development, Influence of research on policy.

VÝVOJ GLOBÁLNEJ ENVIRONMENTÁLNEJ POLITIKY – VÝSKUM A PRAX

ROMAN NOVOTNÝ – VIERA IVANKOVÁ

Roman Novotný
Department of Environmental Management
Faculty of Management
University of Prešov
Slovak Republic
Email: roman.novotny@smail.unipo.sk

Viera Ivanková
Department of Economics and Economy
Faculty of Management
University of Prešov
Slovak Republic
Email: viera.ivankova@smail.unipo.sk

Abstract:

The aim of this article is to give an overview of global environmental problems, outline the ways in which countries and people have tried to solve them and present some of the most important aspects of global environmental policy as part of its development. The influence that international relations scholars and global environmental policy scientists can have on policy-makers is also solved, with a primary focus on diffuse influence. Political and scientific measures and international regimes that have tried to solve certain environmental problems or tried to find a compromise between these measures are also mentioned.

Keywords:

Global environmental policy, Global policy development, Influence of research on policy.

Úvod

Globálne environmentálne problémy sú v medzinárodnej politike relatívne novým pojmom, keďže globálny environmentalizmus sa nestal politickou silou až do šesťdesiatych rokov 20. storočia. Odvtedy sa vlády, mimovládne organizácie a iné organizácie snažili dosiahnuť dohody alebo nájsť nové spôsoby riešenia týchto problémov. Niektoré dohody boli založené na existujúcich metódach medzinárodného rokovania alebo politického riadenia, zatiaľ čo iné boli založené na novom myslení

a potrebe položiť nový základ pre dosiahnutie politickej dohody v tejto oblasti.

Dôsledky globálnych environmentálnych problémov sa stupňujú a tento pojem sa postupne dostáva do povedomia a myslí rastúceho počtu ľudí. Aj podľa mnohých vedcov žijeme v čase krízy: sú potrebné naliehavé opatrenia. Náš vplyv na prírodný svet vyvoláva významné a rastúce ekonomické, zdravotné a bezpečnostné náklady v oblasti našich ľudských spoločností.

Dôsledky pre svetovú politiku sú závažné. V správe Pentagonu sa uvádza, že rastúce globálne teploty, meniace sa zrážkové modely, zvyšujúca sa morská hladina a extrémnejšie poveternostné udalosti zintenzívnia výzvy globálnej nestability, hladu, chudoby a konfliktov. Pravdepodobne povedú k nedostatku potravín a vody, pandemickým ochoreniam, sporom o utečencov a zdroje a tiež k ničivým prírodným katastrofám v regiónoch po celom svete (US Department of Defense, 2014).

Dôsledky pre štúdium svetovej politiky sú rovnako závažné. Ak disciplína medzinárodných vzťahov nemôže prispieť k environmentálnym otázkam, ktoré sa týkajú prežitia ľudstva, bude to mať obmedzený význam aj vo vzťahu k svetovej politike. Štúdium globálnych environmentálnych problémov sa v rámci medzinárodných vzťahov rozširuje, avšak globálna environmentálna politika stále zostáva jednou zo zanedbávaných oblastí. Konkrétne napríklad akademik Robert O. Keohane (2015, s. 19) na výročnom stretnutí Americkej asociácie politologických vied rozprával o zanedbávaní zmien klímy: „Napriek tomu, že niektorí politickí vedci (napr. Victor, 2011) majú vynikajúcu prácu, ich zoznam je malý. Veľmi málo významných politologických oddelení má na fakulte niekoho, koho hlavný výskum sa týka zmien klímy – aj keď pre budúcnosť ľudstva je zmena klímy prinajmenšom rovnako dôležitá ako iné témy, ktoré dostávajú oveľa väčšiu pozornosť, vrátane medzinárodného obchodu a ľudských práv. Porovnajme našu miernu pozornosť o zmeny klímy s obrovskou pozornosťou, ktorú profesia venovala predchádzajúcej existenčnej hrozbe planéty – jadrovej vojne“. Súhlasíme s autorom, environmentálne otázky – nielen klimatické zmeny – zostávajú na okraji disciplíny.

V súčasnosti je najnaliehavejšou verejnou obavou antropogénne vyvolaná zmena klímy. Podľa Sira Johna Houghtona (2015), významného vedca zo Spojeného kráľovstva, je globálne otepľovanie v tejto dobe zbraňou hromadného ničenia. Ďalej uvádza, že 90. roky boli najteplejšou dekadou za posledných 1000 rokov. Pravdepodobne s tým súvisia rôzne trendy – v máji 2003 bola pevnina Spojených štátov amerických zasiahnutá 562 tornádami, pričom došlo k usmrteniu 41 ľudí, v Indii v roku 2003 dosiahli teploty pred monzúnom 49°C (120°F), 5°C (9°F) nad normálnom, s počtom obetí – 1500 ľudí. Ďalší britský vedec, Sir David King (2015), tvrdí, že podľa jeho názoru je zmena klímy najväčším problémom, ktorému dnes čelíme, závažnejší než hrozba terorizmu. Tento vedecký pracovník špecifikoval Spojené štáty americké ako primárnu prekážku – kvôli nerešpektovaniu týchto obáv. Poznamenal, že USA musia brať hrozbu globálneho otepľovania vážnejšie.

Environmentálne problémy sú jednoznačne témou veľkého záujmu a majú vážne dôsledky pre medzinárodnú politiku. Sú sporné, ale to neznamená, že si treba myslieť, že neexistujú. Musíme skôr identifikovať obmedzenia, ktoré nám bránia v ich plnom pochopení a následne stanoviť spôsoby ako sa môžu niektorí aktéri snažiť zastupovať tieto riešenia spôsobom, ktorý odôvodňuje rôzne environmentálne politiky. Politický prístup sa snaží zistiť, kto vyhrá a stratí tým, že prezentuje informácie rôznymi spôsobmi.

Vzhľadom na relatívny nedostatok pozornosti, ktorý odborníci z medzinárodných vzťahov venujú oblasti klimatických zmien a iným globálnym environmentálnym otázkam, však existujú dôkazy o vplyve štúdia medzinárodných vzťahov na globálnu environmentálnu politiku. V praxi globálnej politiky životného prostredia bola skutočne dôležitá úloha pre týchto vedcov a ich koncepty.

Rôzne typy vplyvu výskumu na politickú prax

Zdá sa, že je analyticky užitočné rozdeliť vplyv vedcov na globálnu environmentálnu politiku na tri ideálne typy, ktoré spadajú do spektra „priamy-nepriamy“. Na najviac priamej úrovni sa objavuje kauzálny vplyv, keď

vedecké myšlienky zmenia správanie tvorcov politik prostredníctvom pozorovateľných kauzálnych mechanizmov. Inými slovami k danému správaniu politika by nebolo došlo, nebyť špecifických akademických poznatkov alebo koncepcií. Na druhom konci spektra sa objavuje difúzny vplyv, keď vedecký výskum všeobecne sleduje a reaguje na obavy v politickom svete a naopak. Tu vedci a politici nemusia byť nutne vo vzájomnej interakcii, ale zdieľajú spoločný súbor záujmov, vedomostí, obáv a predpokladov (Green, 2014, s. 3-4).

Medzi týmito dvoma extrémami môžeme podľa Greenovej (2014, s. 4) identifikovať interaktívny vplyv, v ktorom sa vedci v spolupráci s politikmi aktívne podieľajú na rôznych politických procesoch. V tejto forme vplyvu, ktorý sa nachádza v polovici spektra, pravdepodobne prúdi kauzalita obidvoma smermi, keďže sa vedci a tvorcovia politik zaoberajú výmenou informácií v kontexte spoločného riešenia problémov. Náš názor je, že táto posledná forma vplyvu je v rámci globálnej environmentálnej politiky najvýznamnejšia. Táto forma je taktiež pomerne bežná v globálnej environmentálnej politike v porovnaní s inými podkategóriami štúdia medzinárodných vzťahov z dvoch dôvodov: technická povaha mnohých otázok zvyšuje relatívnu hodnotu špecializovaných vedomostí a tvorcovia politik v oblasti životného prostredia sú rozptýlenejší a dostupnejší ako tí, ktorí sa nachádzajú v iných vedných oblastiach.

Aby sme zistili, či veda o globálnej environmentálnej politike má nejaký vplyv na prax politiky, musíme definovať to, čo máme na mysli pod vplyvom. Najpriamejším vysvetlením tohto vplyvu je transformácia konkrétnych vedeckých myšlienok a činov do správania tvorcov politik. Betsillová a Correllová (2008) vymedzujú tento druh vplyvu ako situácie „keď jeden účastník úmyselne komunikuje s iným, aby zmenil jeho správanie a zmení to, čo by sa inak stalo“. To je veľmi vysoký štandard pre vplyv, vytvorenie tohto typu špecifického vplyvu si vyžaduje starostlivú analýzu, ktorá by pravdepodobne zahŕňala sledovanie procesov a porovnávacie analýzy s cieľom preukázať, že návrh predložený konkrétnym aktérom sa odráža vo výsledkoch vďaka úsiliu tohto účastníka.

Avšak tento typ kauzálneho vplyvu je zriedkavý, pretože vyžaduje, aby akademickí pracovníci z výskumu a vyučovania ukrojili významné množstvo času a predpokladá, že akademici a ich myšlienky majú rozhodujúci vplyv na komplexné politické procesy, v ktorých súťažia o vplyv rôzni aktéri. Tieto stavy sa vyskytujú zriedkavo. Kauzálny vplyv však zodpovedá intuitívnemu pohľadu na to, čo „vplyv“ znamená.

Na druhom konci stupnice je oveľa rozptýlenejšia forma vplyvu, kde koncepty a myšlienky vytvorené vedcami sú prijaté praktikmi v oblasti politiky a odrážajú sa v politických výsledkoch. Toto nemusí byť výsledkom úsilia vedeckých pracovníkov, môže sa to stať len preto, že akademická práca je jednoducho vo svete využívaná pri tvorbe alebo implementácii politiky. Napríklad vedci, ktorí pomenujú javy a opisujú ich charakteristiky, môžu poskytnúť užitočnú službu politickým činiteľom alebo aktivistom, ktorí potom môžu stavať na týchto vedomostiach, hoci sa spomenutí vedci priamo nesnažia ovplyvňovať jednotlivých aktérov alebo ich politiky. Učenci reagujú na vývoj v politickom svete, vedecké myšlienky preniknú do politických diskusií a v konečnom dôsledku do politiky. Je pravdepodobné, že práve táto veľmi rozptýlená forma (vzájomného) vplyvu je v priemere najčastejšou odrodou na poli globálnej environmentálnej politiky.

Medzi týmito dvoma formami vplyvu je typ, ktorý Greenová (2014, s. 3-4) v širšom zmysle nazvala interaktívnym vplyvom a definuje ho ako priamu účasť vedcov v politike. Takéto zapojenie môže mať niekoľko foriem. Po prvé mnohé environmentálne inštitúcie umožňujú a podporujú akademických pozorovateľov v príspevkoch na oficiálnych multilaterálnych stretnutiach. Učenci v oblasti globálnej environmentálnej politiky pravidelne predkladajú celý rad ideí a návrhov politiky, mnohé vychádzajúce z akademických údajov a analýz. Po druhé mnohé medzinárodné organizácie zaraďujú vedeckých odborníkov do rôznych výborov, ktoré sú poverené preskúmaním alebo vykonávaním rozhodnutí. Napríklad Medzivládny panel pre zmenu klímy (IPCC), ktorého úlohou je rozvíjať vedecký konsenzus o príčinách a dôsledkoch zmeny klímy a rôznych dostupných politických odpovediach, zahŕňa rad sociálnych vedcov, vrátane vedcov

z radov medzinárodných vzťahov, konkrétne napríklad aj v článku viackrát citovaného autora Davida G. Victora.

Tabuľka 1 sumarizuje každý typ vplyvu. Nemyslíme si, že priame formy vplyvu sú prirodzene „lepšie“ než iné, rozptýlené formy. Je pravdepodobnejšie, že zdravý vzťah medzi vedou a politikou vyžaduje rozmanitý súbor interakcií, ktorý zahŕňa všetky formy vplyvu.

Tabuľka 1: Druhy vedeckého vplyvu na politiku podľa Greenovej (2014)

Druh vplyvu	Vzťah medzi vedcom a politikom
Kauzálny	Vedci alebo akademicky odvodené myšlienky presvedčia politikov
Interaktívny	Politik konzultuje s vedcami alebo vedci praktici fungujú ako komunikačný most
Difúzny	Všeobecná rezonancia medzi akademickou literatúrou a myšlienkami v politickom svete, každý si uvedomuje druhú stranu, ale aktéri nie sú priamo spojení

Difúzny vplyv – Vedci v oblasti globálnej environmentálnej politiky sledujú politické diskusie

V rámci historického vývoja globálnej environmentálnej politiky a rôznych vedeckých štúdií existujú prepojenia práve podľa vzoru rozptýleného difúzneho vplyvu. V rámci historického prístupu je užitočné opísať hlavné témy vedeckého prieskumu zhruba po desaťročiach, pričom treba venovať osobitnú pozornosť tomu, kedy a ako prispievajú do diskusií politológovia a ako ich formujú. Okrem toho takisto sledujeme, do akej miery sa vedecké diskusie prekrývajú s politickými diskusiami v tom istom časovom období. Objavujú sa dva základné poznatky. Po prvé, zatiaľ čo politológovia boli v prvých rokoch relatívne nezainteresovaní v globálnej environmentálnej politike, výskum medzinárodných vzťahov ohľadom životného prostredia a dôležitý politický vývoj sa čoraz viac prekrývali. Po druhé, došlo ku globálnemu zvýšeniu dôležitosti environmentálnych otázok v politike. Inými slovami, čím viac sa globálna environmentálna politika stávala dôležitejšou pre svetovú politiku, tým sa štúdium medzinárodných vzťahov viac zaujímalo o túto globálnu environmentálnu politiku.

Populačný problém v 60-tych rokoch

Prejdeme k začiatkom dnešnej globálnej environmentálnej politiky, do povojnového obdobia. V šesťdesiatych rokoch sa otázky životného prostredia vyvíjali nad rámec ich počiatočného „zachovania“, zameraného na ochranu druhov a cezhraničný manažment zdrojov. Naopak sa centrom pozornosti stali problémy hospodárskeho rastu a blahobytu ľudí, čo prinieslo dôležitý odrazový bod v politickom záujme aj vedeckej práci v rámci oblasti globálnej environmentálnej politiky. Väčšina záujmu sa zamerala na súvisiace otázky rastu populácie a nedostatku zdrojov. Rast populácie bol aktuálny problém, pretože celosvetové tempo rastu populácie sa na konci päťdesiatych a začiatku šesťdesiatych rokov dramaticky zvýšilo. Podľa údajov Svetovej banky (2016) sa medzi rokmi 1960 a 1970 miera rastu globálneho obyvateľstva zvýšila približne z 1,3 % až na 2,0 %. V posledných rokoch sa odhaduje, že to môže byť blízko 1,1 %.

Ako sa počet obyvateľov zvyšoval, nedostatok zdrojov sa stával problémom. Táto otázka bola mimoriadne dôležitá v rozvojovom svete, kde bolo tempo rastu vyššie a nedostatok už bol problémom.

Práca Paula a Anny Ehrlichových (1968), Populačná bomba, bola pesimistická v súvislosti s globálnymi vyhlídkami. Kniha odrážala argumenty o lineárnom náraste zdrojov potravín, ktorý by bol nakoniec prekrytý exponenciálnym rastom populácie, podobnú teóriu prezentoval už v roku 1798 Thomas Robert Malthus (1983). Toto jednoduché matematické zhodnotenie konštatuje, že nakoniec by reprodukcia bola obmedzená dostupnosťou zdrojov. Ehrlichovci opätovne predstavili tieto malthusiánske limity a predpovedali, že hladomory sa po vybuchnutí „populačnej bomby“ čoskoro stanú bežnými.

Neskôr, už na začiatku 70-tych rokov, správu s podobnou témou priniesol takzvaný „Rímsky klub“ – skupina akademikov pracujúcich na Technickej univerzite v Massachusetts – prostredníctvom správy „Limity rastu“. Táto práca, ktorú vedú prírodovedci Donella a Dennis Meadows, Jorgen Randers a William W. Behrens III (1972), používa počítačové modely na predpovedanie toho, ako by interakcie medzi rôznymi problémami a faktormi mohli

ovplyvniť „súčasnú a budúcu situáciu človeka.“ Ich modely skúmajú účinky piatich trendov – industrializácie, rastu populácie, podvýživy, vyčerpania neobnoviteľných zdrojov a zhoršovania kvality životného prostredia. Ich zistenia sú podobne pesimistické: predpovedajú, že hranice rastu sa dosiahnu v nasledujúcom storočí.

Iné diela skúmajú, ako môže ľudské správanie, okrem reprodukcie, zhoršiť problémy s nedostatkom zdrojov. Práca Garretta Hardina „Tragédia obecnej pastviny“ (1968) opisuje, ako racionálne správanie jednotlivcov vedie ku kolektívnemu iracionálnemu výsledku – zničeniu bežne používaných zdrojov. Bez akéhokoľvek vonkajšieho obmedzenia alebo regulácie „sloboda v spoločenstve prináša zničenie všetkých“. Tento model bol neskôr vyriešený racionálnym prístupom k medzinárodnej spolupráci.

Nakoniec – opäť už na začiatku 70-tych rokov, avšak príbuzné hlavnej téme 60-tych rokov – Paul Ehrlich, John Holdren a Barry Commoner (1972) vytvorili spoločne vzorec „I=PAT“, v ktorom identifikovali tri kľúčové interakčné faktory, ktoré ovplyvňujú vplyv na životné prostredie: obyvateľstvo, bohatstvo a technológia. Tvrdili, že samotný rast populácie nemohol poskytnúť plné pochopenie vplyvu na životné prostredie. Použitie technológií a úroveň bohatstva by mohli mať potenciálne zmierňujúce alebo zhoršujúce účinky. V jednoduchosti by preto riadenie rastu populácie nedostatočne zohľadňovalo problém nedostatku zdrojov.

Stručne povedané, vedecká práca sa v šesťdesiatych rokoch zameriava na rast populácie a nedostatok zdrojov. V tom čase rozvojový svet rýchlo rástol a preto je do značnej miery zodpovedný za celkové globálne zvyšovanie týchto problémov.

Opäť je dôležité poznamenať, že politológovia v diskusii v podstate chýbajú. Veľká väčšina, ktorá prispela k diskusii o preľudnení a nedostatku zdrojov, bola tvorená prírodovedcami. Všeobecne platí, že v tomto období sa globálna environmentálna politika ešte považuje za oblasť prírodných, nie spoločenských vied.

Sedemdesiate roky 20. storočia: Vznik moderného environmentálneho hnutia a globálnej správy životného prostredia

Otázky životného prostredia zaznamenali na začiatku sedemdesiatych rokov výraznú zmenu v politickom význame. V reakcii na sériu priemyselných katastrof a varovaní, ako napríklad Tichá jar od Rachel Carsonovej (2002), sa objavilo moderné environmentálne hnutie, sústredené okolo industrializovaného sveta, vyžadujúce vládny zásah na ochranu ovzdušia, vody a iných prírodných zdrojov. Toto základné hnutie malo za následok vytvorenie moderných environmentálnych zákonov a regulačných inštitúcií vo vyspelých ekonomikách.

Táto zmena taktiež znamenala prelom pre environmentálnu politiku na medzinárodnej úrovni. V roku 1971 vydali vedeckí experti z rozvojového sveta správu Founex (1972) (pomenovaná podľa miesta stretnutia – Founex, Švajčiarsko). Správa priniesla tri dôležité príspevky k širšiemu politickému dialógu. Po prvé uznala, že rozvojové krajiny majú tiež problémy so životným prostredím, hoci boli veľmi odlišné od tých, ktoré sú v rozvinutom svete. Po druhé správa položila základy pre ďalšiu diskusiu o vzťahu medzi hospodárskym rozvojom a ochranou životného prostredia na nadchádzajúcom zasadnutí OSN, na Konferencii o životnom prostredí, ktorá sa mala konať v Štokholme v roku 1972. Zdôraznenie potrieb rozvojových krajín bolo pravdepodobne dôležitým faktorom ich účasti na konferencii. Nakoniec a po tretie drasticky posunula diskusiu o globálnej environmentálnej politike. Rozvojové krajiny už neboli predmetom analýzy (a zdrojom problému), boli tiež považované za nevyhnutných účastníkov prebiehajúcej diskusie o riešeníach.

Vedci v oblasti medzinárodných vzťahov spočiatku tieto politické zmeny prevažne v signifikantnej miere nezaznamenali. Ale jedna veľmi dôležitá výnimka prišla od George Kennana – postavy, ktorá bola v centre spojitostí medzi vedou a politikou. Článkom v magazíne Foreign affairs (1970) vyzval Kennan na vytvorenie medzinárodnej organizácie pre životné prostredie, aby bolo koordinované globálne úsilie o ochranu planéty. Tvrdil, že takáto inštitúcia by mohla uľahčiť vý-

skum a zdieľanie informácií a koordinovať národné regulačné stratégie. Mal tiež radikálny návrh, že by táto organizácia mohla priamo regulovať globálne štandardy, nad ktorými by nemal nikto iný zvrchovanosť. Aj keď to nebol zrejmy a rozvinutý návrh, jeho návrh sa v reálnom svete vyskúšal o niekoľko rokov neskôr.

V roku 1972 sa predstavitelia štátov zúčastnili prvej celosvetovej konferencie o environmentálnych otázkach. Štokholmská konferencia o životnom prostredí (1972) sa odvinula od problémov identifikovaných v správe Founex. 113 krajín, spolu so zástupcami medzinárodných organizácií a mimovládnych organizácií bolo zvolaných, aby riešili tieto problémy. Konferencia priniesla niekoľko kľúčových výsledkov. Po prvé Štokholmská deklarácia stanovila základné zásady pre usmerňovanie budúcich opatrení. Dôležité je, že zahŕňala povinnosť ľudí zodpovedať za ochranu a zlepšenie životného prostredia pre súčasné a budúce generácie a tiež zodpovednosť za vlastné využívanie prírodných zdrojov a nevytváranie environmentálnej škody iným krajinám. Po druhé konferencia načrtla „akčný plán“, v ktorom sa identifikuje celý rad krokov, ktoré by štáty mali podniknúť na vytvorenie komplexného programu v oblasti životného prostredia. Po tretie štáty vytvorili Program OSN pre životné prostredie, medzinárodnú inštitúciu poverenú „podporou medzinárodnej spolupráce v oblasti životného prostredia“.

Z pohľadu štúdia medzinárodných vzťahov bola táto konferencia významná hlavne tým, že vytvorila medzinárodné inštitúcie a inštitucionálny rámec, ktorý sa stal ohniskom akademického výskumu v ďalších rokoch – 1980 až 1990.

Výskum „bioenvironmentalizmu“, ktorý „zdôrazňuje biologické limity Zeme na podporu života“, tiež vzišiel z podnetov formulovaných v sedemdesiatych rokoch minulého storočia (Clapp a Dauvergne, 2011). Tieto diela, rovnako ako ich predchodcovia, sa zaoberali otázkami nedostatku a schopnosťou planéty poskytnúť ľuďstvu dostatok prostriedkov. Teoretici v oblasti štúdia medzinárodných vzťahov (1977) vstúpili do tejto diskusie najmä prostredníctvom špeciálneho vydania žurnálu *International Studies Quarterly* s názvom „Medzinárodná politika nedostatku“. Vychádza z jednoduchého, ale odvážneho predpokladu, že dokonca aj najväčší skeptici zistili, že

medzinárodná politika nedostatku bude dôležitou charakteristikou budúceho medzinárodného systému.

To znamená, že v sedemdesiatych rokoch sa vytvoril korpus práce vedcov v oblasti medzinárodných vzťahov ohľadom otázok globálnej environmentálnej politiky. Zaujímavé je, že sa tento základ netýka priamo politických diskusií tej éry. Skôr reaguje na skoršiu akademickú prácu, ktorú viedli vedci ohľadom globálnej environmentálnej politiky mimo štúdia medzinárodných vzťahov a ktorá bola zameraná na otázky kapacity zdrojov vzhľadom na rastúcu populáciu.

1980 - 1990: Začiatok teórie medzinárodných režimov

Podľa Mitchella (2002) bolo v tomto období podpísaných niekoľko dôležitých dohôd, medzi ktoré patria: Stredomorský akčný plán, Dohovor o dlhodobom znečisťovaní ovzdušia prechádzajúcom hranicami štátov, Montrealský protokol, ako aj niekoľko zmlúv upravujúcich ochranu rôznych druhov rýb a ochranu Antarktídy. Rozvoj medzinárodnej legislatívy v oblasti životného prostredia prebiehal súčasne s nástupom teórie medzinárodných režimov v štúdiu medzinárodných vzťahov.

Zároveň sa naďalej rozširovala inštitucionálna štruktúra globálnej environmentálnej politiky. Valné zhromaždenie OSN potvrdilo potrebu väčšej úlohy Programu Spojených národov pre životné prostredie pri stanovovaní programových priorít na ochranu životného prostredia v rozvojom svete (UN General Assembly, 1983). V dôsledku rastúceho dôrazu na globálnu environmentálnu politiku vytvoril generálny tajomník OSN Javier Perez de Cuellar Svetovú komisiu pre životné prostredie a rozvoj, ktorej predsedala predsedníčka vlády Nórska, Gro Harlem Brundtlandová. Takzvaná Brundtlandovej komisia vydala v roku 1987 svoju záverečnú správu „Naša spoločná budúcnosť“ (World Commission on Environment and Development, 1987). V správe sa uvádza kľúčové, paradigmatické vyhlásenie o udržateľnom rozvoji, ktorý definuje ako rozvoj, ktorý zodpovedá potrebám súčasných generácií bez toho, aby ohrozoval schopnosť budúcich generácií plniť si svoje vlastné potreby.

Brundtlandovej komisia v správe trvala na potrebe medzinárodnej spolupráce na dosiahnutie dvojitého cieľa – hospodárskeho rastu a ochrany životného prostredia – vrátane potreby väčšieho medzinárodného a vnútroštátneho práva v oblasti životného prostredia a aktívnej účasti multilaterálnych finančných inštitúcií na poskytovaní potrebných finančných prostriedkov a know-how rozvojovým krajinám. To bolo samozrejme jednoduchšie povedané ako urobené a nasledujúce desaťročia ukázali, ako môže byť koncepcia udržateľného rozvoja prekrytá konkurenčnými prioritami bohatých aj chudobných krajín. Bez ohľadu na to však správa Naša spoločná budúcnosť poskytla ďalší politický materiál pre rozšírenú medzinárodnú inštitucionálnu architektúru.

Tento materiál sa podľa Meakinovej ďalej preberal na Summitu Zeme v Riu (1992), na ktorom 172 krajín (116 zastúpených hlavami štátu) súhlasilo s mimoriadne ambicióznou sériou záväzkov na ochranu globálneho prostredia, vrátane rozsiahleho ašpirujúceho textu nazvaného Agenda 21, ktorého cieľom bolo zaviazat krajiny k cieľom uvedeným v Brundtlandovej správe. Hmatateľnejšie sa objavili nové programy v oblastiach ako sú lesy, biodiverzita a zmena klímy. Aj o viac ako dve desaťročia neskôr však zostáva väčšina cieľov týchto záväzkov nevyriešená, hoci možnosť účinnej globálnej regulácie environmentu sa v tej dobe javila ako veľmi reálna a priťahovala pozornosť vedcov v oblasti medzinárodných vzťahov.

V polovici 80-tych rokov sa u vedcov v oblasti dostala do popredia teória medzinárodných režimov. Zvlášť vydanie žurnálu Medzinárodné organizácie o medzinárodných režimoch z roku 1982 otvorilo novú výskumnú agendu pre vedcov z oblasti medzinárodných vzťahov a tiež pre odborníkov na globálnu environmentálnu politiku (Krasner, 1982). Krasnerova často citovaná definícia medzinárodných režimov ako „princípov, noriem, pravidiel a rozhodovacích postupov, okolo ktorých sa zblížujú očakávania aktérov v danej oblasti“, náležite opisuje rozmach činnosti, ktorá sa vyvíja na medzinárodnej environmentálnej scéne. Nové medzinárodné právne nástroje, rozšírenie mandátov pre existujúce medzinárodné organizácie a rastúca aktivita neštátnych subjektov boli sprievodnými znakmi rastu environmentálnych režimov.

Po raste dôležitosti globálnej environmentálnej politiky v rámci svetovej politiky čoskoro nasledoval podobný nárast významu tejto agendy v pozornosti vedeckej komunity. Teoretické prístupy k spolupráci zahŕňali skúmanie environmentálnych problémov (napr. Barrett, 1994). Teória medzinárodných režimov poskytla vhodný teoretický základ pre analýzu, ktorú mnohí učenci v oblasti globálnej environmentálnej politiky prijali. Mnohé historické opisy súhlasia s tým, že práca na environmentálnych režimoch je paradigmatickou príspevok globálnej environmentálnej politiky do širšej oblasti medzinárodných vzťahov.

Práca na environmentálnych režimoch môže byť rozdelená zhruba na riešenie štyroch tém: tvorba, formovanie, súlad a účinnosť. Práca Orana Younga (1989) predstavuje model inštitucionálneho vyjednávania, ktorý na vysvetlenie formácie režimov zdôrazňuje charakteristiky, ktoré sú nad rámcom domácej politiky, ako je napríklad dostupnosť riešení, vnímanie spravodlivosti a masívne mechanizmy dodržiavania predpisov. Práca Petra Haasa (1989) o epistemických komunitách, ktorá vyvolala širšiu reakciu aj mimo rámca globálnej environmentálnej politiky, zdôrazňuje konsenzus medzi vedeckými odborníkmi pri podporovaní formovania tohto režimu.

Vedci zaoberajúci sa globálnou environmentálnou politikou vytvorili mnoho typológií na charakterizovanie environmentálnych problémov (napr. O'Neill, 2009). V súlade s neoliberaálnym inštitucionalizmom, závisí množstvo vysvetlení ohľadom návrhu režimu od povahy problému. Mitchellova štúdia (1994) MARPOLu ukazuje, ako boli technologické štandardy schopné výrazne znížiť znečistenie mora, zatiaľ čo lacnejšia možnosť – limity vypúšťania v blízkosti pobrežia – v tomto ohľade veľký účinok nemala. Prvý prístup bol ľahšie monitorovaný a presadzovaný, pretože člnom bez požadovanej technológie bol odopretý vstup do prístavu. Victor a Coben (2005, s. 25) ponúkajú kritické hodnotenie Kjótskeho protokolu založené na nesúlade problému s riešením. Riešenia boli zamerané na nasadenie kvantitatívneho nástroja proti problému, kde je vhodnejšie nasadenie sankcií za poškodzovanie prostredia.

V rámci literatúry o teórii medzinárodných režimov sa vedci z medzinárodných vzťahov

najviac zamerali na otázky, či sú environmentálne režimy účinné. Účinnosť je rôznymi učencami definovaná inak. Dve hlavné rozdiely sú medzi prijatím dodržiavania pravidiel a merateľným zlepšením výsledkov v oblasti životného prostredia (Haas, 1993). Je to obzvlášť náročné, pretože to vyžaduje porovnanie s hypotetickými výsledkami (výsledky v oblasti životného prostredia pri neexistencii zmluvy) a tiež uznanie, že iné faktory nad rámec režimu môžu prispievať k zhoršovaniu životného prostredia (Mitchell, 2003, s. 444).

Niekoľko diel prinieslo užitočné rámce, ktoré poukazujú na niektoré užitočné východiskové body. Haas, Keohane a Levy (1993) zistili, že tieto medzinárodné režimy sú najúčinnějšíe, keď bola v platnosti koncepcia „3C“: environmentálne znepokojenie (environmental concern), pohostinné zmluvné prostredie (hospitable contractual environment) a primeraná úroveň národných kapacít (adequate levels of national capacity).

Iné práce hodnotia kvantitatívnu účinnosť. Breitmeier et. al. (2006) zhromaždili databázu medzinárodných environmentálnych režimov a cieľom je poskytnúť širší obraz o účinnosti v rôznych oblastiach problematiky.

Tento krátky prehľad prác o téme medzinárodných environmentálnych režimov ide len po povrchu rozsiahlej literatúry o danej problematike. Obdobie je však charakterizované skôr paralelnými trajektóriami politiky a vedy v danej oblasti ako ich zmysluplnou interakciou.

Začiatok 21. storočia a súčasnosť: Limity medzinárodných režimov a súkromný sektor

Pocit šance, ktorý charakterizoval globálnu environmentálnu politiku na začiatku deväťdesiatych rokov, nepretrval. Krajiny sa nespočetne krát stretli ohľadom rokovaní o opatreniach na posilnenie a uskutočnenie medzinárodných režimov, ktoré vytvorili počas summitu v Riu alebo okolo neho, ale v nasledujúcich desaťročiach sa objavilo len málo úspechov. Počet nových zmlúv sa začal znižovať, keďže jednotlivé krajiny neboli schopné nájsť dohodu, ktorá by vyhovovala rozdielnym potrebám rozvinutých a rozvojových krajín, najmä ak otázka životného prostredia prenikla hlbšie do

základných hospodárskych záujmov štátov. Niektorí akademickí pozorovatelia začali hovoriť o „zábránach“ v oblasti správy životného prostredia (napr. Victor, 2011). Kým teória medzinárodných režimov sa rozvíjala – vedci z oblasti medzinárodných vzťahov vyvíjali čoraz sofistikovanejšie analýzy návrhu režimov a ich účinnosti – samotné environmentálne režimy stagnovali.

Zároveň sa pozornosť politických činiteľov a vedcov stále viac zameriava na iné formy globálneho riadenia. Svetový summit o trvalo udržateľnom rozvoji poukazoval na význam partnerstva medzi verejným a súkromným sektorom pri využívaní financovania a odborných znalostí na podporu „zeleného rastu“ (United Nations, 2002). Mimovládne organizácie, súkromné firmy a štáty začali čoraz častejšie spolupracovať na spoločných iniciatívach na riešenie environmentálnych problémov. Napríklad Program malých grantov v rámci Iniciatívy Global Environment Facility poskytuje projektové financovanie mimovládny a komunitným organizáciám na podporu udržateľného rozvoja, so spolurozhodovacou úlohou národných vlád (Andonova, 2010). Iniciatíva Global Reporting Initiative je ďalším príkladom; navrhnutá medzinárodnou mimovládnu organizáciou, po konzultácii so širokou sieťou zainteresovaných strán, poskytuje rámec pre organizácie na vyhodnocovanie a podávanie správ o ich prístupe udržateľnému rozvoju (Brown, 2011, s. 281).

Zmena sa prejavuje aj v iných oblastiach (najmä zdravie, ľudské práva a rôzne aspekty finančnej a obchodnej regulácie) a vedie k rozsiahlej literatúre akademikov v oblasti medzinárodných vzťahov o súkromnej podnikateľskej autorite a iných formách nadnárodného riadenia. Tieto práce skúmajú, ako mimovládne organizácie, firmy a iné subštátne alebo neštátne subjekty a siete tvoria dobrovoľné normy na reguláciu externalít životného prostredia (Vogel, 2008). Veľké množstvo týchto prác sa zameriavalo na lesné hospodárstvo a najmä na označenie Forest Stewardship Council (napr. Cashore, 2002 a Bartley, 2003). Existuje ďalšie rastúce množstvo prác, ktoré sa zameriava na podnikateľskú autoritu a zmenu klímy (Bernstein, 2010 a Green, 2013). Ďalší vedci skúmali okrem iného napríklad súkromné normy o udržateľnej výrobe komodít ako je

káva, čaj, ryby, palmový olej a rôzne organické látky (Fransen, 2011 a Auld, 2014).

Veda v oblasti globálnej environmentálnej politiky reagovala na nárast neštátnych subjektov a rast inštitucionálnej zložitosti. Napriek tomu, že veľká časť týchto prác zostáva na okraji širšieho výskumu medzinárodných vzťahov, reaguje priamo na dianie v environmentálnej politike na globálnej úrovni. Rastúci súbor prác skúma partnerstvá verejného a súkromného sektora a spôsoby, ako si môžu medzinárodné organizácie pomôcť riadiť činnosť medzi mimovládnyimi organizáciami a inými neštátnymi subjektmi (Andonova, 2010 a Abbott, 2010).

Ďalším znakom ostatnej dekády v oblasti globálnej environmentálnej politiky je rastúca intenzita medzinárodných súbojov, v ktorých sa medzi zákonmi a režimami navzájom čoraz viac stretávajú rôzne partikulárne záujmy. Toto prekrývanie je najjasnejšie vo vzťahu medzi obchodom a rôznymi environmentálnymi otázkami. Otázky, či voľný obchod môže byť krátený v mene preferencií životného prostredia, sa objavili v niekoľkých sporoch za posledné dve desaťročia (O'Neill, 2009). V nedávnej dobe sa EÚ snažila vyžadovať od letov, ktoré prechádzajú európskym vzdušným priestorom, nákup emisných kvót (Vihma, 2014). Toto extrateritoriálne uplatňovanie práva EÚ takmer vyvolalo obchodnú vojnu, pričom opozičné krajiny tvrdili, že požadovanie nákupu kvót by mohlo predstavovať obmedzenie obchodu.

Otázky životného prostredia sa čoraz častejšie prekrývajú aj s obavami o bezpečnosť. Vedci z oblasti medzinárodných vzťahov boli medzi prvými, ktorí uznali hrozbu, ktorú zmena klímy predstavuje pre národnú bezpečnosť (napr. Busby, 2008). Významná odozva Pentagonu, uvedená v úvode, môže byť príklad toho, ako tradičná autorita vedcov z oblasti medzinárodných vzťahov podporuje dôveryhodnosť politických aktérov, ktorí sa zaoberajú bezpečnostným aspektom globálnej environmentálnej politiky.

Záver

V rámci zhrnutia môžeme povedať, že akademické štúdium globálnej environmentálnej politiky čoraz viac sleduje politickú oblasť.

Tento rastúci význam však nutne nezvýšil postavenie environmentálnej politiky v rámci štúdia medzinárodných vzťahov.

Vedci v oblasti globálnej environmentálnej politiky majú nepopierateľne zmysluplný vplyv na politickú oblasť. Tento vplyv sa dá kategorizovať na interaktívny, kauzálny a difúzny vplyv. Zamerali sme sa na difúzny vplyv a zistili sme, že v priebehu vývoja globálnej environmentálnej politiky naozaj existovala rastúca rezonancia medzi vedcami v tejto oblasti a príslušnou politikou.

Environmentálna politika sa pre test teórie medzinárodných režimov a pre otázky inštitucionálneho dizajnu osvedčila ako vhodná oblasť. Význam vedeckých sietí prinútil vedcov v oblasti, aby si boli vedomí dôležitosti epistemickej komunity. Rastúci výskyt nadnárodných aktérov a nadnárodného riadenia v politike životného prostredia upozornili vedcov v oblasti medzinárodných vzťahov na tieto otázky. Výsledný komplex rôznych nových rovín environmentálnej politiky, ktoré sa objavili v rámci jej vývoja, poskytol silný koncepčný nástroj na aplikáciu do mnohých oblastí svetovej politiky.

Literatúra:

- ABBOTT, K. W., SNIDAL, S.: International Regulation Without International Government: Improving International Organization Performance Through Orchestration. In: *The Review of International Organizations*, roč. 5, č. 3 (2010), s. 315 – 344.
- ANDONOVA, L. B.: Public-Private Partnerships for the Earth: Politics and Patterns of Hybrid Authority in the Multilateral System. In: *Global Environmental Politics*, roč. 10, č. 2 (2010), s. 25 – 53.
- AULD, G.: *Constructing Private Governance: The Rise and Evolution of Forest, Coffee, and Fisheries Certification*. Yale: Yale University Press 2014.
- BARRETT, S.: Self-Enforcing International Environmental Agreements. In: *Oxford Economic Papers* 46. New Series, s. 878 – 894 (1994).
- BARTLEY, T.: *Certifying Forests and Factories: States, Social Movements, and the Rise of Private Regulation in the Apparel and Fo-*

- rest Products Fields. In: *Politics & Society*, roč. 31, č. 3 (2003), s. 433 – 464.
- BERNSTEIN, S., BETSILL, M., HOFFMANN, M., PATERSON, M.: A Tale of Two Copenhagen: Carbon Markets and Climate Governance. In: *Millennium – Journal of International Studies*, roč. 39, č. 1 (2010), s. 161 – 173.
- BETSILL, M. M., CORELL, E.: *NGO Diplomacy: The Influence of Nongovernmental Organizations in International Environmental Negotiations*. Cambridge: MIT Press 2008.
- BREITMEIER, H., Young, O., Zurn, M.: *Analyzing International Environmental Regimes*. Cambridge: MIT Press 2006.
- BROWN, H. S.: *Global Reporting Initiative*. In: *Handbook of transnational governance: Institutions and innovations*. Cambridge: Polity 2011.
- BUSBY, J. W.: Who Cares about the Weather?: Climate Change and U.S. National Security. In: *Security Studies*, roč. 17, č. 3 (2008), s. 468 – 504.
- CARSON, R.: *Silent Spring*. Boston: Houghton Mifflin Company 2002 (Originally Published: September 27, 1962).
- CASHORE, B.: Legitimacy and the Privatization of Environmental Governance: How Non-State Market Driven Systems Gain Rule-Making Authority. In: *Governance*, roč. 15, č. 4 (2002), s. 508 – 529.
- CLAPP, J., DAUVERGNE, P.: *Paths to a Green World: The Political Economy of the Global Environment*, 2nd Edition. Cambridge: MIT Press 2011.
- COMMONER, B.: The Environmental Cost of Economic Growth. In: *Population, resources, and the environment*. Commission on Population Growth and the American Future. Research reports, 3. Washington: Commission on Population Growth and the American Future 1972, s. 339 – 358.
- Development and Environment: Report and working papers of the United Nations Conference on the human environment*, Founex, June 4-12, 1971. Paris: Mouton 1972.
- EHRlich, P. R., HOLDREN J.P.: Impact of Population Growth. In: *Population, resources, and the environment*. Commission on Population Growth and the American Future. Research reports, 3. Washington: Commission on Population Growth and the American Future 1972, s. 365 – 377.
- EHRlich, P., EHRlich, A.: *The Population Bomb*. New York: Ballantine Books 1968.
- FRANSEN, L.: Why Do Private Governance Organizations Not Converge? A Political-Institutional Analysis of Transnational Labor Standards Regulation. In: *Governance*, roč. 24, č. 2 (2011), s. 359 – 387.
- GREEN, J. F.: Order out of Chaos: Public and Private Rules for Managing Carbon. In: *Global Environmental Politics*, roč. 13, č. 2 (2013), s. 1 – 25.
- GREEN, J. F.: *The Study and Practice of Global Environmental Politics: Policy Influence through Participation*. Oxford: Oxford University Press 2014, s. 3 – 4.
- HAAS, P., Keohane R. O., Levy M. A.: *Institutions for the earth: sources of effective international environmental protection*. Global environmental accords series. Cambridge: MIT Press 1993.
- HAAS, P.: Do Regimes Matter? Epistemic Communities and Mediterranean Pollution Control. In: *International Organization*, roč. 43, č. 3 (1989), s. 377 – 403.
- HARDIN, G.: The Tragedy of the Commons. In: *Science*, roč. 162, č. 3859 (1968), s. 1243 – 1248.
- HOUGHTON, J.: *Global Warming: The Complete Briefing*. Cambridge: Cambridge University Press 2015.
- KENNAN, G. F.: To Prevent a World Wasteland. In: *Foreign Affairs*, April (1970). Dostupné na internete: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/1970-04-01/prevent-world-wasteland>> [20/11/2017].
- KEOHANE, R. O.: The Global Politics of Climate Change: Challenge for Political Science. The 2014 James Madison Lecture. In: *PS: Political Science & Politics*, roč. 48, č. 1 (2015), s. 19.
- KING D., SCHRAG D., DADI Z., YE Q., GHOSH A.: *Climate Change: A Risk Assessment*. Cambridge: Cambridge University Press 2015.
- KRASNER, S. D.: Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables. In: *International Organization*, roč. 39, č. 2 (1982), s. 185 – 205.

- MALTHUS, T.: An Essay on the Principle of Population. London: Penguin Classics 1983.
- MEADOWS, D. H.: The Limits to Growth: A Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind. New York: Universe Books 1972.
- MEAKIN, S.: The Rio Earth Summit: Summary of the United Nations Conference on Environment and Development. Ottawa: Library of Parliament 1992.
- MITCHELL, R. B.: International Environment. In: Handbook of international relations. London: Sage 2002, s. 500 – 516.
- MITCHELL, R. B.: International Environmental Agreements: A Survey of Their Features, Formation, and Effects. In: Annual Review of Environment and Resources, roč. 28, č. 1 (2003), s. 429 – 461.
- MITCHELL, R. B.: Regime Design Matters: Intentional Oil Pollution and Treaty Compliance. In: International Organization, roč. 48, č. 3 (1994), s. 452 – 458.
- O'NEILL, K.: The Environment and International Relations. Cambridge: Cambridge University Press 2009.
- PIRAGES, D.: Scarcity and International Politics: An Introduction. In: International Studies Quarterly, roč. 21, č. 4 (1977), s. 563 – 567.
- Report of the United Nations Conference on the Human Environment: Held at Stockholm, 5-16 June 1972. New York: United Nations 1972.
- UN General Assembly: International cooperation in the field of the environment. New York: UN General Assembly 1983. Dostupné na internete: <<http://www.refworld.org/type,RESOLUTION,UNGA,,3b00f0143c,0.html>> [20/11/2017].
- United Nations: Report of the World Summit on Sustainable Development: Johannesburg, South Africa, 26 August – 4 September 2002. New York: United Nations 2002.
- US Department of Defense: Conference of Defense Ministers of the Americas 2014, Dostupné na internete: <<https://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/605617/>> [20/11/2017].
- VICTOR, D. G., COBEN L. A.: A Herd Mentality in the Design of International Environmental Agreements? In: Global Environmental Politics, roč. 5, č. 1 (2005), s. 24 – 57.
- VICTOR, D. G.: Global Warming Gridlock: Creating More Effective Strategies for Protecting the Planet. Cambridge: Cambridge University Press 2011.
- VIHMA, A., ASSELT, H.: The Conflict over Aviation Emissions: A Case of Retreating EU Leadership? In: FIIA Briefing Paper, roč. 150, February (2014).
- VOGEL, D.: Private Global Business Regulation. In: Annual Review of Political Science, roč. 11 (2008), s. 261 – 282.
- World Bank Group: Population growth 2016, Dostupné na internete: <<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW>> [20/11/2017].
- World Commission on Environment and Development: Our common future. Oxford: Oxford University Press 1987. Dostupné na internete: <www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [20/11/2017].
- YOUNG, O. R.: The politics of international regime formation: managing natural resources and the environment. In: International Organization, roč. 43, č. 3 (1989), s. 349 – 375.